

Scheepssier

Een boek van G. R. Kruissink

Bij Hollandia bv Baarn is onlangs verschenen het boek 'Scheepssier', 'een nostalgische terugblik op de kleurige tool van oude schepen'.

Bij zijn afscheid als directeur van het Rijksmuseum 'Zuiderzeemuseum' werd aan de heer G. R. Kruissink een geschenk aangeboden dat hem in de gelegenheid heeft gesteld tot het maken van enige studiereizen ter voorbereiding van het boek dat thans voor ons ligt.

In dit boek worden scheepssiervoorwerpen van aller aard beschreven en afgebeeld uit diverse musea, waaronder het National Maritime Museum te Greenwich, het Altonaer Museum te Hamburg, het Nationaal Scheepvaartmuseum te Antwerpen, het Nationaal Maritiem Museum in Haifa, Maritiem Museum 'Prins Hendrik' te Rotterdam, het Rijksmuseum 'Nederlands Historisch Scheepvaartmuseum' te Amsterdam, het Rijksmuseum te Amsterdam, afd. Nederlandse Geschiedenis, het Fries Scheepvaartmuseum te Sneek, het Frans Halsmuseum te Haarlem, het Helden Marine museum en niet te vergeten het Rijksmuseum Zuiderzeemuseum te Enkhuizen en nog enige andere instellingen.

Vlaggestokknop met negerkopjes en vergulde schelpen.

De schrijver gaat in een hoofdstuk 'van amulet en schrikbeeld naar toolend element' in op de sier aan schepen van Egyptenaren en 'Feniciërs', Grieken en Romeinen. Hij noemt hoe Carthagers en Atheners de boegen van hun schepen sierden met beelden van hun goden als aanduiding van hun herkomst. De auteur noemt voorts de versieringen in de middeleeuwen op de schepen van Deense en Noorse Vikingen en vermeldt dat in de late middeleeuwen de veranderende vorm van de schepen met hun voor- en achterkastelen verandering in de scheepssier doet ontstaan. Er was toen weinig plaats voor sier aan de boeg van schepen als kogge, kraak en karveel.

Daarna, zeker in de 16de eeuw, kreeg het boegbeeld in de Europese scheepsbouw een goede kans doordat het voorkasteel in omvang afnam en meer achterwaarts werd verschoven. Vooral het sterk ontwikkelen van de oprijzende kampanjes boven de spiegel van de 16de- en 17de eeuwse schepen bood ruime mogelijkheden voor de scheepsdecorateur om zich daarop uit te leven en daaruit ontstond de bonte weelde aan versieringen, die zo menigeen bekend is uit scheepsafbeeldingen en -modellen. Vooral de spiegels van de grote schepen werden overdadig versierd met allerlei figuren, die kwistig met goud en rood, blauw en groen waren geverfd. De boegbeelden waren soberder. De figuren bestaan uit dieren — vooral leeuwen aanvankelijk — en mythologische- en historische figuren, heiligen en courtisanes, veelal in relatie tot de scheepsnamen. Het boegbeeld had aanvankelijk een verhevender plaats dan later.

Kruissink stelt dat de rijk versierde statiesloepen van vorsten en andere autoriteiten hun verre voorlopers vonden in Egypte. Hij noemt voorts het hakkebord als een overgang tussen de tool van de grote en de kleine schepen. Het was het mooi gesneden — vaak met bijbelse voorstellingen — en gepolychromeerde schild, dat het omhooglopende achterboord, het hek, statie of hakke genoemd, op kleine zeewaardige vrachtscheepjes als smak, kaag en hektjalk, versierde.

Ook de roerversierselen komen aan bod met flora's, turkjes, admiraaltjes met manshoofden met hondkophoeden of mercurius-helmen en rondborstige, overigens wat starblikkende vrouwenfiguren, die wij nu wel in diverse museumcollecties aantreffen tezamen met roerklikken in allerlei vorm en kleur, maar die zich weinig meer vertonen op de Hollandse waterwegen. Toch zijn er nog rond- en platbodemjachten met ornamenten op het roer met fraai gesneden mastplanken, mastwortels en vlaggestokhouders in sierlijke krullen gesmeed.

De schrijver heeft zich beperkt vooral tot de contemporaine scheepsmodellen binnen Europa, afgezien van het historisch begin. Ook heeft hij zich bepaald tot de uitwendige sier van de schepen, de tool van het interieur als kajuiten en roefjes onbesproken latend. Het boek, dat 127 pagina's omvat, is rijk geïllustreerd met 210 illustraties, waarvan 17 in kleur. Het is een mooi uitgevoerd boek geworden, dat mede door de vele afbeeldingen van materiaal uit het Zuiderzeemuseum speciaal aantrekkelijk is geworden voor de Zuiderzeemuseumvrienden.

Een lijst van illustraties en een register hadden wij wel graag in dit boek opgenomen willen zien.